

ปัจจัยที่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ

Factors Affecting Village Fund 's Loan Default in Thailand

ชุตินา เกรียงพันธุ์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้จากการออกแบบสอบถามผู้ที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านฯ ในพื้นที่จำนวน 15 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 250 คน ซึ่งประมาณค่าโดยใช้แบบจำลองโลจิสติก (Logistic regression) ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ ได้แก่ อายุ สัดส่วนรายได้เฉลี่ยต่อหัวในรอบปีต่อเงินกู้กองทุนฯ ความถี่ในการติดตามเงินกู้ของกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ทางสังคม จำนวนผู้มีงานทำในครอบครัวและอาชีพเกษตรกรรม ในขณะที่ตัวแปรเงินฝากตั้งจะ การกู้เงินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบและระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ ซึ่งสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งนั้น มีส่วนช่วยให้สมาชิกที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านฯ ชำระหนี้นี้ได้ตรงตามกำหนดเวลา

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์ทางสังคม การผิดชำระหนี้

Abstract

This study aimed to analyze factors affecting debt default in village and urban community funds payment. The instrument used was a questionnaire, and the sampling group consisted of 250 villages and urban fund debtors in 15 villages. The logistic regression was applied for data analysis. According to the study, it was found that factors affecting debt payment were age, agricultural occupation, and numbers of working members in the family. Moreover, the subjects were dominated by debt payment and other variables such as social relations, tracking from villages and urban community fund committees, and a proportion of debt and income. However, educational level, amount of truth deposit in funds and amount of external market loaning did not affect debt payment. Lastly, a strengthened social relations encouraged fund members to repay money on time.

Keywords : social ties, loan default

1. บทนำ

สาเหตุหนึ่งของปัญหาความยากจนเกิดจากการที่ผู้ที่มีรายได้น้อยไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ เช่น ธนาคารพาณิชย์ได้ เนื่องจากขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันในการกู้เงิน ทำให้พวกเขาเหล่านี้ต้องหันไปพึ่งพาแหล่งเงินกู้นอกระบบ ซึ่งรัฐบาลได้เห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว หนึ่งในนโยบายของภาครัฐ คือ การเปิดโอกาสให้คนยากจนในการเข้าถึงแหล่งสินเชื่อดังกล่าว โดยการจัดตั้งระบบการเงินฐานรากหรือ Microfinance ขึ้นมา

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติถือได้ว่าเป็นหนึ่งในระบบการเงินฐานรากหรือ Microfinance ขนาดใหญ่ในประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นในช่วงต้นปีพ.ศ. 2544 โดยความริเริ่มจากนโยบายของพรรคไทยรักไทย ในการจัดตั้งให้มีกองทุนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ซึ่งครอบคลุมหมู่บ้านกว่า 80,000 หมู่บ้านทั่วประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อการลงทุนพัฒนาอาชีพและสร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่าย นำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน อีกทั้งเพื่อให้ท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของประชาชนอันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองต่อไป จากการเร่งอัดฉีดเงินลงไปสู่หมู่บ้านอย่างรวดเร็วอาจทำให้เกิดภาวะฟองสบู่ ขาดการระมัดระวังในการใช้เงิน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการเกิดหนี้เสียของกองทุนหมู่บ้านได้

จากปัญหาที่กล่าวข้างต้น จึงมีงานวิจัยหลายงานที่ศึกษาบทบาทของความสัมพันธ์ทางสังคม (social ties) ระหว่างกลุ่มสมาชิก ดังเช่น จากการศึกษาของ Besley & Coate (1995) และ Floro & Yotopoulos (1991) ที่เห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นส่วนหนึ่ง

ของกระบวนการควบคุมภายในกลุ่ม โดยความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มอาจจะช่วยควบคุมและทำให้สมาชิกชำระคืนเงินกู้ เนื่องจากการไม่จ่ายชำระคืนเงินกู้จะมีผลกระทบต่อสถานะของบุคคลเหล่านั้นในการที่จะอยู่ในสังคม ยิ่งกว่านั้นการผัดผ่อนชำระหนี้ จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มสมาชิก ทั้งในด้านความมั่งคั่งในปัจจุบันและโอกาสในการกู้ยืมในอนาคต ซึ่งปัจจัยทางสังคมดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการค้างชำระหนี้เงินกู้

2. วัตถุประสงค์

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการผัดผ่อนชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้าน

3. อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาในครั้งนี้ใช้กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านฯ ในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 15 กองทุน โดยการออกแบบสอบถามสมาชิกที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านฯ จำนวนทั้งสิ้น 250 คน และวิเคราะห์ผลการศึกษาโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาจากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) ของสมาชิกที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองโลจิสติก (Logistic regression)

4. ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการผัดผ่อนชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ จำนวน 15 กองทุน โดยใช้แบบจำลองโลจิสติก (Logistic regression) ได้แบ่งการศึกษออกเป็น 3 ส่วน คือ การศึกษาลักษณะทั่วไป

ของสมาชิกที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านฯ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาความถี่ร้อยละ การวิเคราะห์ความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ โดยใช้แบบจำลองโลจิสติก และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) ในส่วนของการออกภาคสนามด้านปัญหาและผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านฯ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของกองทุนหมู่บ้านที่ทำการศึกษา

จากการศึกษาถึงสภาพทั่วไป ปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจของสมาชิกที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านฯ จำนวน 250 ราย พบว่า สมาชิกที่กู้เป็นเพศชายร้อยละ 42 และเป็นเพศหญิงร้อยละ 58 โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.4 ระดับการศึกษาของผู้กู้ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษา/ปวช. หรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 48 ในส่วนของผู้มีงานทำในครอบครัว พบว่า มีจำนวน 1 คน จำนวน 121 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 48.4 โดยผู้กู้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป/ลูกจ้าง คิดเป็นร้อยละ 52.8 ในส่วนของรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้กู้ที่อยู่ประมาณ 34,852 บาท ในส่วนของรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของผู้กู้ที่อยู่ประมาณ 28,942 บาท ในส่วนของยอดเงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ เฉลี่ยอยู่ที่ 17,600 บาท โดยยอดเงินฝากสัจจะเฉลี่ยอยู่ที่ 4,039.2 บาท มีแหล่งเงินกู้อื่นๆ นอกเหนือจากกองทุนหมู่บ้านฯ ได้แก่ แหล่งเงินกู้ในระบบร้อยละ 36.4 ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านร้อยละ 35.2 และที่ไม่ได้กู้จากแหล่งอื่นร้อยละ 24.4 ในส่วนของแหล่งเงินที่นำมาชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ พบว่า ส่วนใหญ่มาจาก รายได้ของครอบครัวร้อยละ 46.8 และเงินที่กุนอกระบบร้อยละ 21.2 ในส่วนของสภาพการชำระหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ ในปัจจุบัน พบว่า ชำระได้ครบตามร้อยละ 83.6 และชำระได้บางส่วนร้อยละ 16.4 ในส่วนของการความคิดเห็นของสมาชิกที่กู้เงินกองทุนฯ ว่าการค้าง

ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ตรงเวลา จะกระทบถึงความสัมพันธ์ที่มีระหว่างท่านกับคนในหมู่บ้าน/ชุมชนพบว่า กระทบร้อยละ 56.4 ในส่วนของความใส่ใจเมื่อคนในหมู่บ้านทราบว่าท่านคิดว่าการค้างชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ตรงเวลา พบว่า ใส่ใจร้อยละ 59.2

จากการศึกษาถึงปัจจัยด้านการบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ พบว่า ในส่วนความถี่ของกรรมการกองทุนต่อการติดตามหนี้ของสมาชิกผู้ค้างชำระในรอบ 1 เดือน ตอบว่า มาก คิดเป็นร้อยละ 32.4 ในส่วนของการรู้สึกเกรงใจหรืออับอายที่ท่านมีต่อประธาน/กรรมการกองทุนเมื่อโดยทวงถามถึงการชำระหนี้เงินกู้ ตอบว่า น้อย คิดเป็นร้อยละ 41.6 ในส่วนของการประจาน/ปิดประกาศคนที่ค้างชำระหนี้เงินกู้ ตอบว่า มาก คิดเป็นร้อยละ 50

พิจารณาในส่วนของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ โดยใช้แบบจำลองโลจิสติก (Logistic regression) ผลการทดสอบพบว่า ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และระดับนัยสำคัญ 0.1 ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ ประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ อายุ สัดส่วนรายได้เฉลี่ยต่อหัวในรอบปีต่อเงินกู้กองทุนฯ ความถี่ในการติดตามเงิน กู้ ของ กรรมการ กองทุน หมู่บ้าน ความสัมพันธ์ทางสังคม จำนวนผู้มีงานทำในครอบครัว และอาชีพเกษตรกรในขณะตัวแปรเงินฝากสัจจะการกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบ และระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) ของสมาชิกที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า จากการได้สัมภาษณ์และพูดคุยกับกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ รวมไปถึงสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ

พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระคืนเงินกู้กองทุนหมู่บ้าน นั้น ได้แก่ การติดตามเงินกู้ของคณะกรรมการกองทุน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวถือเป็นปัจจัยด้านการบริหารจัดการกองทุนซึ่งนับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ ซึ่งในหลายๆพื้นที่นั้นประสบปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพของคณะกรรมการกองทุน อันเกิดจากความไม่มีประสบการณ์ในด้านการบริหารหรือความรู้สึกไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกองทุนฯหรือของชุมชน ในขณะที่อีกหลายกองทุนฯคณะกรรมการมีผู้นำที่มีประสบการณ์จากการรับราชการหรือทำงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาก่อน ทำให้การบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านฯตนเองเป็นไปอย่างมีระบบ ตรงตามกฎระเบียบ เกิดประโยชน์ในด้านสวัสดิการแก่ชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านตัวผู้บริหาร ได้แก่ ความเกรงใจและเคารพนับถือในตัวของผู้บริหารกองทุนฯ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่นำบับถือของคนในหมู่บ้านทำให้เวลาออกกล่าวหรือขอความร่วมมืออะไร ชาวบ้านก็จะทำตามด้วยความเต็มใจ และปัจจัยสุดท้ายคือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีระหว่างคนในหมู่บ้านหรือชุมชน โดยชุมชนไหนมีความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง อยู่กันอย่างเครือญาติ มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือเชื้อสายเดียวกัน ก็จะมีความรู้สึกที่เป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งจะพบเห็นได้จากหมู่บ้านที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีเชื้อสายรามัญที่มีประเพณีสงกรานต์เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าวจะคำนึงถึงตัวแปรความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากการยอมรับไม่ได้ที่จะต้องถูกชาวบ้านติฉินนินทา หรือการเลิกคบค้าสมาคมด้วย ในขณะที่บางชุมชนหรือบางหมู่บ้านที่มีคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่อาศัย ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกอ่อนแอ นั้น ทำให้ไม่มีผลในการอธิบายการชำระคืนเงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ โดยมองว่าการที่จะชำระคืนหรือไม่นั้นเป็น

ความรับผิดชอบและศีลธรรมในตัวของแต่ละบุคคลมากกว่า

5. การอภิปรายผล

ความหลากหลายของชุมชนที่มีก่อนที่กองทุนหมู่บ้านจะเข้าไปล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างของกองทุนหมู่บ้านฯ ในแต่ละพื้นที่หมู่บ้านใดที่มีทุนชุมชนหรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็ง จะส่งผลให้มีการจัดการกองทุนหมู่บ้านฯไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ในขณะที่หมู่บ้านใดมีทุนชุมชนหรือความสัมพันธ์ทางสังคมอ่อนแอ อาจจะประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านฯ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสวัสดิการชุมชนที่จะเกิดขึ้นกับหมู่บ้านนั้นๆ ได้

6. บทสรุป

ในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้าน โดยการออกแบบสอบถามสมาชิกที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านฯในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 15 กองทุน รวมทั้งสิ้น 250 คน ซึ่งใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองโลจิสติก(Logistic regression)

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ ได้แก่ อายุ สัดส่วนรายได้เฉลี่ยต่อหัวในรอบปีต่อเงินกู้กองทุนฯ ความถี่ในการติดตามเงิน กู้ของ กรรมการ กองทุน หมู่บ้าน ความสัมพันธ์ทางสังคม จำนวนผู้มีงานทำในครอบครัว และอาชีพเกษตรกรกรรม ซึ่งจากการสัมภาษณ์กรรมการกองทุนหมู่บ้านตลอดจนสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯนั้นสรุปได้ว่า ตัวแปรความสัมพันธ์ทางสังคมและการติดตามเงินกู้ของกรรมการกองทุนมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการชำระคืนหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ ถ้า

ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนใดมีความเข้มแข็ง รวมถึงการบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ มีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลให้หมู่บ้านหรือชุมชนเหล่านั้น มีทุนชุมชน เกิดการจัดสวัสดิการที่เอื้อประโยชน์แก่สมาชิกในหมู่บ้านและชุมชนดังกล่าว ซึ่งจะเป็นตัวสร้างความเข้มแข็งให้แก่กองทุนหมู่บ้านฯ ต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ นั้น ในครั้งต่อไปควรเพิ่มตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ เช่น ภาระหนี้สินอื่นๆ นอกเหนือจากเงินกองทุนฯ จำนวนครั้งในการขอู้เงินกองทุนหมู่บ้านฯ เป็นต้น เพื่อให้การวิเคราะห์มีความถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการผิดชำระหนี้เงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ โดยใช้แบบจำลองโลจิสติกส์ในครั้งนี้ เก็บข้อมูลจากการออกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น หากจะนำผลการศึกษาที่ได้ไปประยุกต์ใช้ควรใช้ประชากรของสมาชิกที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านทั้งหมด เพื่อความแม่นยำในการอธิบายผล

3. ในการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้นั้น ควรใช้การวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการผิดชำระหนี้ และใช้เครื่องมือในการปล่อยกู้แก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านอื่นๆ ประกอบการพิจารณาอนุมัติ

7. กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี ด้วยความเมตตากรุณาอย่างยิ่งจาก ผศ.ดร.สุกานดา ลูวิส อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่คอยให้คำแนะนำและชี้แนะมาโดยตลอด รศ.ดร.โสศกจิธร มัลลิกะมาส ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความกรุณา

แนะนำและให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร.เขมรัฐ เถลิงศรี กรรมการวิทยานิพนธ์ และรศ.ดร.ปัทมาวดี

ชูชุกี ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำ ปรึกษา ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ให้ถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้รับความอนุเคราะห์และความร่วมมืออย่างดียิ่งจากสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ ในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ในการให้ข้อมูลและเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี ผู้ศึกษาจึงขอขอบพระคุณในความกรุณาของทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้

8. เอกสารอ้างอิง

- Besley, T., & Coate, S. (1995). 'Group lending, repayment incentives and social collateral'. *Journal of Development Economics*. 46(1), 1-18.
- Floro, S., & Yotopoulos, P. A. (1991). 'Informal credit markets and the new institutional economics: the case of the Philippine agriculture'. Boulder: Westview Press.